

მოსამართლისა და ჟურნალისტის მორალი და პროფესიულ-ეთიკური დილემა

ქეთევან ტყემელაშვილი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
დოქტორანტი

Ketevan Tkeshelashvili
Student of Mass Communication PHD Program
Caucasus International University

ხათუნა კაჭარავა
სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი

Khatuna kacharava
Doctor of Social Sciences, Professor
Caucasus International University

DOI: <https://doi.org/10.52340/gbsab.2023.01.02.06>

საკვანძო სიტყვები: მოსამართლის და ჟურნალისტის პროფესიონალიზმი, პროფესიული ეთიკა, პროფესიული სტანდარტები, სამართალი, ნორმა, მორალი, ზნეობა, სინდისი.

ფართო საზოგადოებისათვის ადამიანის ქმედებების შეფასება ხდება იმის მიხედვით თუ რა ითვლება საკუთრივ მორალურ პრინციპად. მორალურ მოთხოვნებს სხვადასხვა მოდიფიკაციაც გააჩნია - სხვადასხვა აზრი, რაც განსაკუთრებული საზომია. არსებული ნორმების ცოდნა ყველა პროფესიის ადამიანისათვის აუცილებელია, ისევე როგორც მორალური ნორმების შესრულების შინაგანი მოთხოვნების განსაზღვრა. ეს ნორმები დამყარებულია მოვალეობის გრძნობაზე, რომელიც სასურველია უდრიდეს შინაგან კმაყოფილებას, თუმცა ზოგჯერ გვხვდება უერთიერთგამომრიცხავი ნორმებიც, რაც უკმაყოფილების გამომწვევიცაა.

ტერმინებს „ეთიკა“ და „მორალი“, ბერძნულიდან „etos“ და ლათინურიდან „mozis(mos)“ - ორივეს ერთნაირი მნიშვნელობა აქვს და აღნიშნავს „ზნეობას“. განმარტებით ეთიკა ფილოსოფიური მეცნიერებაა, რომლის შესწავლის ობიექტია - მორალი. ყველა პროფესიას გააჩნია საკუთარი ინდივიდუალური მორალი. პროფესიული მორალის მოთხოვნების დაცვა მთავარი გარანტიაა და აუცილებელი მოთხოვნაა პროფესიონალებისათვის.

შესაბამისად, სიტყვა „ზნეობა“ წარმოადგენს ლათინური „მორალის“ სინონიმს. ეს ტერმინები ხშირად ერთი მნიშვნელობითაც გამოიყენება. ადამიანებთან მიმართებაში კი დამახასიათებელია მხოლოდ „ზნეობა“. „ზნეობა წარმოადგენს ნორმებისა და პრინციპების ერთობლიობას, რომლებიც აწესრიგებენ და არეგულირებენ ადამიანის ცხოვრებას. იგი არის საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმა, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ადამიანის რეგულაცია“. /ზანძელაძე, 1966/.

ზნეობის სტრუქტურაში იგულისხმება მორალური ნორმები, პრინციპები და კრიტერიუმები, რომლებიც დადგენილია საზოგადოებაში, თუმცა არ უნდა

დაგვავიწყდეს პირადი ზნეობრივი ნორმებიც, რომელიც საზოგადოებაში მოქცევის დროს მქლავნდება და წარმოჩინდება ამა თუ იმ მოქმედებისას.

მე-18 საუკუნის გერმანელი ფილოსოფოსი და მორალისტი იმანუელ კანტი ამბობდა, რომ ადამიანს ბუნებრივად ჰქონდა მინიჭებული ზნეობრივი წესრიგი, რაც კონკრეტულ სიტუაციაში მისი ქცევის წესს განაპირობებდა. კაცობრიობის ზრდასთან ერთად იცვლებოდა ეთიკური ნორმებიც და შესაბამისი კრიტერიუმებიც. ეთიკა გარკვეულწილად აყალიბებს მორალის, ზნეობრივი ცნობიერების გარკვეულ თეორიულ კანონებს საზოგადოებაში. „როგორც ამერიკელი მეცნიერი ედვარდ ჯეი ვეტმორი წერდა: ეთიკას მრავალი მნიშვნელობა აქვს და მისი შესწავლა ნიშნავს იმის დადგენას, თუ რა არის სწორი და რა არის მცდარი“. /კაჭარავა, 2009/

ადამიანთა ზნეობრივი მოქმედების საფუძველს წარმოადგენს მორალი. ზნეობრივი მოქმედება ესაა ეთიკური ცნება, რომელსაც სუბიექტები იყენებენ აზრის გამოსავლენად, შედგება ქცევებისაგან და საზოგადოებრივად მნიშვნელოვანი გამოხატულებაა. როდესაც ადამიანი რაღაცის გაკეთებას გეგმავს, იქ ყოველთვის მოიაზრება მორალური მოტივაციაც თუ რისთვის სრულდება იგი. საგნობრივ მოქმედებაში ზუსტად ვლინდება ადამიანური მიდგომაც: მისაღები (ზნეობრივი) თუ მიუღებელი (უზნეო) მიზანი.

პროფესიული მორალის უმნიშვნელოვანეს პრინციპს წარმოადგენს სამართლიანობის პრინციპი. ეთიკის ერთ-ერთი ძირითადი კატეგორია - სამართლიანობის პრინციპი, როგორც მორალური რეგულაციის საშუალება, განაპირობებს მოქმედებასა და მის შედეგს შორის კანონზომიერ ცვლას ინდივიდთა მოქმედების ყველა ასპექტის გათვალისწინებით. აქ განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება პროფესიულ კომპეტენტურობას.

ყველაზე თვალსაჩინოდ ის ჩანს სამართლებრივ სისტემაში, სადაც სწორედ სამართლიანობა და კანონიერება არეგულირებს ყველაზე მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ ურთიერთობებს, ხოლო პრაქტიკაში სამართლიანობის პრინციპის სამართლებრივი ასპექტი მდგომარეობს ყველა მოქალაქის თანასწორუფლებიანობაში

კანონის წინაშე, რადგან თავად „სამართალი არის ქცევის ზოგადი წესების ერთობლიობა, რომელიც დადგენილი და სანქცირებულია სახელმწიფოს მიერ და მათი შესრულება უზრუნველყოფილია სახელმწიფოებრივი იძულებით“. /ზამაღუა, 2018/.

მორალისა და სამართლის ურთიერთმიმართებაზე პირველად ისაუბრა ფრანგმა განმანათლებელმა კ.ა.ჰელვეციუსმა: „ეთიკასა და კანონმდებლობას მე განვიხილავ როგორც ერთსა და იმავე მეცნიერებას“. /ავტორთა ჯგუფი, 2016/

მორალი და სამართალი ერთმანეთთან ურთიერთმიმართებისას შინაარსით ერთმანეთს ემთხვევა. მთელი რიგი იურიდიული ნორმებიც აზრობრივად დაკავშირებულია რელიგიურ-ზნეობრივ ნორმებთან (მაგ: არა კაც კლა, არ იცრუო, არ იქურდო და ა.შ.). შედეგად რასაც ებრძვის და კრძალავს სამართალი, როგორც წესი, განსჯის ასევე მორალიც. სამართალი მოითხოვს კანონის დაცვას, ამასვე აწესებს მორალიც. ეს ურთიერთმიმართება კიდევ უფრო კარგად სჩანს მართლმსაჯულების აღსრულების დროს, საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვისას. თუმცა არსებობს მათ შორის პრინციპული განსხვავებებიც.

„სამართლიანობა არის ადამიანთა შორის თანასწორობა, კანონის წინაშე მათი თანაბარი პასუხისმგებლობა, რომლის დროსაც დაცულია მათი უფლებები და მოვალეობები“ /ზამაღუა, 2018/.

ასევე გასათვალისწინებელია მორალური ცნობიერების ერთობლიობის საკითხი, რომელიც აერთიანებს შეხედულებების, იდეების იმ საჭირო ქცევის შესახებ წარმოდგენების ერთობლიობას, რომელიც შესაბამისობაშია სოციალურ ინტერესებთან. მორალური ცნობიერება კაცობრიობის ზნეობრივი გამოცდილების გამაერთიანებელია და ახდენს მის სისტემატიზაციას და ამასთანავე - უნივერსალურია.

როდესაც ამ მნიშვნელოვან საკითხზე ვსაუბრობთ, აქ აუცილებლად უნდა გაიმიჯნოს ის, რაც დაშვებული და დაუშვებელია იურიდიული და მორალური კანონებით. იურიდიულ კანონებზე საუბარი შედარებით მარტივია, ხოლო როცა საქმე

მორალს ეხება, საკითხი ძალიან რთულდება, რადგან მათი დაცვა მხოლოდ სინდისის კარნახითაა შესაძლებელი. სწორედ ამიტომ განხილვის საგანს წარმოადგენს დღეს ჟურნალისტების წინაშე მდგარი უმთავრესი ეთიკური პრობლემა, რაც სასამართლო სისტემის თემატიკის გაშუქებათან არის დაკავშირებული.

დღევანდელიდან გამომდინარე ყველა ჟურნალისტს, მათ შორის ახალგაზრდა დამწყებ ჟურნალისტსაც კი აქვს აზრი ჩამოყალიბებული ისე, თითქოს „მათ ხელშია ძალაუფლება“ და „როგორც უნდა და რასაც უნდა იმას იტყვის და გააშუქებს“. სინამდვილეში კი ვერ აცნობიერებს თუ რამდენად დიდია პასუხისმგებლობა და ანგარიშვალდებულება ჯერ საკუთარი თავის, შემდგომ პროფესიული გაერთიანების და პარალელურად საზოგადოების წინაშე. დღეს ყველაზე თვალშისაცემია ისიც, რომ უმეტესი ნაწილი ცდილობს მოგვევლინოს მოსამართლის როლში, ნაადრევად გააკეთოს დასკვნები ამა თუ იმ მოვლენისა თუ პროცესის შესახებ, რაც ერთგვარ პროფესიულ ფუნქციათა დისბალანსს იწვევს. ზოგს ავიწყდება კიდევ „საკუთარი როლი“ და ინდივიდუალური პროფესიული პასუხისმგებლობა. ამიტომ აუცილებელია თანამედროვე ჟურნალისტები მეტად ჩაუღრმავდნენ პროფესიულ ეთიკურ პრობლემებს, დაფიქრდნენ თითოეულ სიტყვასა და ქმედებაზე, მოსალოდნელ გამოწვეულ შედეგებზე. ასევე მათ გააზრებულად და გამიზნულად უნდა იფიქრონ მათი უმაღლესი მოწოდების შესახებ, რამაც ხელი უნდა შეუწყოს საზოგადოებაში მათი პროფესიის მიმართაც ნდობის ამაღლებას და პატივისცემის დაკვიდრებას. თუ მედიას სურს ისაუბროს სხვების სახელით, მაშინ მან უნდა დაამტკიცოს, რომ მას აქვს ამის უფლება. სწორედ ამიტომაც წერდა ამერიკელი მედიამკვლევარი დეილ ჯექუიტი: „ჟურნალისტებს აქვთ განსაკუთრებული მორალური უფლებები და შესაბამისად აქვთ განსაკუთრებული მორალური ვალდებულებები... ამ პროფესიის წარმომადგენელთა მორალური ვალდებულება და მათი საქმიანობის მიზანი საზოგადოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე სიმართლის თქმა უნდა იყოს“. /Jacquette, 2007/.

ზნეობასა და სამართალს შორის ორივეს მსგავსებას წარმოადგენს ქცევის ზოგადი წესების ერთობლიობა, რომელთა საფუძველზე ხდება ადამიანთა ქცევის

რეგულაცია. ორივე ასევე მნიშვნელოვანი ფორმებია, რომლებიც დიდ როლს ასრულებენ საზოგადოების ცხოვრებაში. თუმცა არ უნდა დაგვავიწყდეს ისიც, რომ სამართლებრივი ნორმის დარღვევას მოსდევს სანქცია, ხოლო ზნეობრივი ნორმის დარღვევას კი მსგავსი სასჯელის სახე არ გააჩნია, თუმცა მის რეგულაციას ახდენს სინდისი ანუ სუბიექტური ფაქტორი.

ყველა პროფესიის წარმომადგენელს ასევე მნიშვნელოვანია გააჩნდეს სინდისი. სინდისის გრძნობა ავალდებულებს ადამიანს არ ჩაიდინოს მანკიერი საქციელი და ავალდებულებს მას იყოს კეთილშობილი და პასუხისმგებელი. სინდისის უნარი ამლევს ადამიანს „განახორციელოს ზნეობრივი თვითკონტროლი, შინაგანი თვითშეფასება მისცეს საკუთარი ქცევების შესაბამისობას ზნეობრივ ნორმებთან, დამოუკიდებლად ჩამოაყალიბოს საკუთარი მორალური ამოცანები და იბრძოლოს მათი რეალიზაციისათვის“. /ზამაღუა, 2018/.

რეზიუმე

უნდა აღინიშნოს, რომ კაცობრიობას ჯერ კიდევ დიდი გზა აქვს გასავლელი იქამდე, რომ საბოლოოდ მიხვდეს, რომ სამართალი არის მხოლოდ ერთადერთი მთავარი მარეგულირებელი და დომინანტი ქვეყანაში, რადგან „სამართალმცოდნეობაში მიღებულია თვალსაზრისი, რომ ზნეობა არის სამართლის მაქსიმუმი, ხოლო სამართალი არის ზნეობის მინიმუმი“. /ზაძაღუა, 2018/

და ბოლოს, სასურველი შედეგის მიღწევა მხოლოდ მაშინ იქნება შესაძლებელი, როდესაც მეოთხე ხელისუფლების წარმომადგენლები საბოლოოდ გააცნობიერებენ რომ აკადემიური ჟურნალისტიკა მორალური და ეთიკური პრინციპების პატივისცემასა და დაცვას ნიშნავს.

Rezume

It should be noted that humanity still has a long way to go before finally realizing that law is only the main regulator and dominant in the country, because "in jurisprudence, the point of view is accepted that morality is the maximum of law, and law is the minimum of morality". /Badzaghua, 2018/

Finally, the desired result will be achieved only when the representatives of the fourth government finally realize that academic journalism means respect and protection of moral and ethical principles.

ბიბლიოგრაფია

1. ავტორთა ჯგუფი. 2021. იურიდიული ეთიკა. თბილისი.
2. ავტორთა ჯგუფი. 2016. სამოსამართლო ეთიკა. თბილისი. სამართლიანი საქართველო
3. ავტორთა ჯგუფი. 2017. ჟურნალისტიკა. თსუ გამომცემლობა
4. ბანძელაძე. გელა. 1966. ეთიკა. თბილისი
5. ბაძაღვა. მალხაზ. 2018. პროფესიული ეთიკის საფუძვლები. თბილისი
6. კაჭარავა. ხათუნა. 2009. სამეცნიერო შრომები. თბილისი. გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი
7. საქართველოს კონსტიტუცია
8. ჟურნალისტთა ეთიკის კოდექსი
9. საქართველოს მოსამართლეთა ეთიკის კოდექსი
10. სამოსამართლო ქცევის ბანგალორის პრინციპები
11. საქართველოს ორგანული კანონი საერთო სასამართლოების შესახებ
12. Robert E. Drechsel. "Media Ethics and Media Law: The Transformation of Moral Obligation into Legal Principle". Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy. 1-1-2012
<https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1467&context=ndjlepp>
13. Christian Schicha. "Medienethik und Medienqualität". Zeitschrift für Kommunikationsökologie 2/2003, S. 44-53

http://www.schicha.net/fileadmin/user_upload/Texte/medienethik_und_medienqualit_t.pdf

14. Norman H.Meyer, Jr. “Social Media and the Courts: Innovation Tools of Dangerous Fad? A Practical Guide for Court Administrators”. International Journal for Court Administracion. Vol.6. N1. June 2014
15. ResearchGate, Dimitra Blitsa, “Judges&Social Media: Managing the Risks”. SSRN Electronic Journal. January. 2015
16. Mohammed Nouredine Affaya, “Media and Justice: What Role in Democracy?”
17. Jacquette D. “Journalistic ethics/moral responsibility in the media. Basic ethics in action. Pearson Prentice Hall. Upper Saddle River. New Jersey: Pearson Education Inc. 2007
18. Alejandro M.Gozon, A.B.LL.B. “Legal and Judicial Ethics, its Relevance Revisited”. Arellano Law and Policy Review. Vol.10. N.1. August. 2009